

Nationalkommittén för märkesåret 1809

- Max Engman/Stockholm 20.5.2008

-

-

- Triangelndramat Sverige-Finland-Ryssland 1809

-

- I en tidigare uppsats ("Vad och hur skall vi fira 2008-2009", *Historisk Tidskrift för Finland* 2007, s. 156-167) har jag diskuterat hur valet av perspektiv på märkesåret påverkar firandets/markeringens karaktär. Utfallet blir olika intriger, olika fester, olika huvudpersoner, olika minnesorter beroende på vilket tema man väljer: ett svenskt nederlag, en rysk seger eller "Finlands födelse".

-

- Min avsikt är att här gå vidare på samma linje och diskutera hur man får olika resultat beroende på vad för slags kontinuitet man väljer att betona i det långa perspektivet samt att diskutera Rysslands roll ur dess eget perspektiv.

-

- Kontinuitet eller parentes**

- Huvudfrågan gäller egentligen betydelsen av det händelseförlopp, som vi kunde kalla "Från Tilsit till Fredrikshamn". I synen på Finlands lösgöring från Sverige och förening med det ryska riket 1808-1809 kan man i Finland urskilja tre grundläggande, skarpt divergerande, men inte oförenliga förhållningssätt - om man därtill utgår från svenska eller ryska perspektiv tillkommer ytterligare synsätt. Det *finsk-nationella synsättet* (konceptionen/paradigmet) betonar nationens kontinuitet.

Synsättet präglades av historikern Yrjö Koskinen för ett och ett halvt sekel sedan, men är fortfarande gångbart, visserligen befriat från en del av metafysiken. Det betonar den på språket baserade nationens primat. Nationen är i det närmaste evig och genomgår en organisk mognadsprocess enligt sin egen logik. Den kan sova som Törnrosa, men det är bara ett viloläge. Grundandet av storfurstendömet 1809 blir i detta perspektiv en viktig milstolpe, men ändå bara ett logiskt och oundvikligt steg i en

närpå lagbunden utveckling. Det kunde ha skett senare eller tidigare och i andra former, men nationen skulle ha tagit motsvarande steg förr eller senare, eftersom det var dess bestämmelse. I detta perspektiv blir 1809 viktigt, men ändå en episod i nationens långa huvudlinje. "Den nationella väckelsen" måste komma i alla fall eftersom den var inprogrammerad i nationens logik. Om inte Napoleon och Alexander i Tilsit 1807, någon annan någon annan gång - Historien eller Nationalanden skulle nog ha hittat sina verktyg. Ryssland framstår i detta perspektiv som Nationalandens eller det finska folkets ofrivilliga "förlösare".

•

•Den andra formen av kontinuitetstänkande, som kunde kallas *parenteskonceptionen* eller den konstitutionella tolkningen, tar fasta på kontinuiteten på statlig-rättslig nivå. Den kontinuitet som avses är det svenska¹ -- eller västerländska -- rättsarvet, som enligt detta synsätt övervintrade under "den ryska parentes", ett uttryck präglad av Bernhard Estlander på 1920-talet. Enligt detta synsätt hörde Finland visserligen en tid till det ryska riket, men på villkor som innebar att landet "egentligen" var ett fjärde nordiskt land. Trots "statsnätter" och rättskonflikter kunde det som ung republik 1917 öppet återgå till huvudlinjen i sin historia. I detta perspektiv markerar 1809 en episod, en beklaglig, men lyckligtvis ändå inte avgörande tillfällig avvikelse. I detta perspektiv framstår Ryssland som ett hot, därför att det representerade en annan tradition.

•

•Dessa båda synsätt kan med en betydande förenkling likställas med eller knyts till de politiska skiljelinjer, som skapades av språkfrågan och Rysslandspolitiken. Gammalfinnarna tenderade att betona finska språket och nationen som grund för kontinuitet, medan de svensksinnade och ungfinnarna byggde kontinuiteten på rättsarvet och staten. Som historiska konceptioner var de olika,

¹ MED "SVENSK" AVSER JAG INTE NÅGOT FÖR FINLAND EXTERNT, UTIFRÅN KOMMANDE, UTAN VAD INVÅNARNA I DET GAMLA SVENSKA RIKET BYGGDE UPP TILLSAMMANS.

den finsknationella historiesynens kontinuitet gick långt tillbaka i förhistorien, minst till den finska invandringen till Finland. Den svenska erövringen under tidig medeltid var i detta perspektiv en olycka som gjorde slut på det finska folkets självständighet och 1809 följaktligen i nationellt avseende en befrielse från ett svenskt, d.v.s. främmande strupgrepp. För dem som betonade rättskontinuiteten var de finska stammarnas - ett folk blev de enligt detta synsätt först genom den svenska erövringen - infogande i det svenska riket på enahanda grunder som invånarna i rikets kärnområden det som konstituerade början på Finlands historia och som gav den dess riktning. Infogandet i Västerlandet (västkyrka, rättsstat, bondefrihet) gav Finlands historia dess innehåll. Trots att mycket av det centrala rättsarvet skyddades av grundlagarna blev 1809 i detta perspektiv ett hot, därför att det mångdubbelt större Ryssland inte var delaktigt i detta rättsarv. Rättskontinuiteten tilldelade indirekt Finland rollen som "vakt i öster", ett *antemurale christianitatis*, i någon mån en likartad roll som de båda adelsnationerna Polen och Ungern tilldelade sig i förhållande till ryssar och turkar.

•

• Även om den finsknationella och konstitutionella synen skilde sig och t.o.m. var motstridiga på centrala punkter är de i den meningen lika att båda är essentialistiska och teleologiska. Finlands historia och det finska folket har en essens, något som utgör kärnan i dess existens och historia - historien har i sin tur en riktning och ett mål. Essensen är antingen nationen, folket eller rättsarvet; meningen med Finlands historia är att denna potential skall utvecklas fullt ut.

•

• **Slumpens hand?**

• Ett synsätt som betonar diskontinuitet, t.o.m. slumpmässigheten i det som skedde 1809, ser inte någon dylik essens, möjligen en riktning, som består av Rysslands makttillväxt och framträngande till Östersjön, markerat i Petersburgs grundläggning 1703. Finlands övergång till det ryska riket var ändå främst ett

resultat av tillfälliga konjunkturer i storpolitiken, av konstellationerna mellan Napoleon och Alexander på ett sätt som påminner om de konstellationer som frambringade Molotov-Ribbentrop -pakten 1939; i båda fallen följde ett ryskt angrepp. I ingetdera fallet var Finland ett primärt och självständigt krigsmål för Ryssland.

•

•Utgången blev något som ingen i Finland bett om och något som kanske var reversibelt så länge Napoleon-krigen pågick. När avgörandet en gång fallit fick det verkligen en avgörande betydelse. För detta synsätt är 1809 inte enbart en viktig vändpunkt i Finlands historia utan den definierande händelsen, år noll. Året 1809 betecknar Finlands födelse, eftersom det innebar statens födelse och denna stat i sin tur definierade ramarna för den nation som uppstod i dess hägn. Indirekt är 1809 alltså både staten och nationen Finlands födelsestund. Detta innebar att från 1809 -- eller egentligen från 1812 med införlivandet av det tidigare Ryska eller Gamla Finland -- hade Finland en historia både bakåt och framåt i tiden. Problematiken konkretiserades i Topelius svar på hans egen fråga "Äger Finska folket en historie?" Som ung hegelian svarade han nej (inte före 1809 eftersom Finland då inte var någon stat), som historieprofessor skrev han den.

•

•Efter en kort period 1809-1812 då man talade om "båda Finlanden", Gamla Finland (Viborgs län som 1812 förenades med storfurstendömet) och Nya Finland, uppstod den geografiska och politiskt/institutionella enhet inom vilken Finlands historia utspelade sig, något motstridigt med drag av både nationalstat och imperiedel. Födelsestunden skapade den enhet, vars historia skrevs bakåt, därmed projicerades både enheten och dess gränser bakåt i tiden. För detta synsätt är 1809 Finlands historia den arkimediska punkt från vilken man kan vända världen, från vilken en historia konstrueras -- så som all historia konstrueras -- framåt och bakåt. Men den har också en återkoppling: ur tillfälligheten och konstruktionen utvecklades -- i skydd av

imperiets mångfald -- en realitet i så hög grad att den finsknationella riktningen efter ett halvsekel inte längre kunde tänka sig annat än att dess kärna, nationen, alltid funnits.

•

•I det här perspektivet - Slumpens eller Guds hand - blir Tilsit avgörande, det fanns inget mål och inga utbytbara alternativa rutter till detta mål, det måste ske där och då, annars hade något Finland aldrig uppstått, åtminstone inte sådant vi känner det. Det gamla svenska riket delades mot invånarnas vilja och finländarna fick en embryonal stat som de inte hade bett om och som uppstod under ett händelseförlopp som de flesta opponerade sig emot eller bekämpade. Detta faktum ändras inte av att båda sidor, svenskar och finnar, snart övertygade sig själva om att den utveckling som gjorde slut på den enhet där de hade levt och verkat i sex sekel var både oundviklig och välgörande - som Ernest Renan påpekade skapas en nation bland annat av att man glömt mycket.

•

•**Tilsit**

•Åren före Tilsit var en nästan obruten serie triumfer för Napoleon. Han krossade 1805 den tredje koalitionen mot honom genom segrarna vid Ulm och Austerlitz. Det tysk-romerska kejsardömet upplöstes i augusti 1806 och antalet suveräna tyska enheter minskades radikalt. Napoleon inledde en nyordning av Tyskland genom att upphöja Bajern och Württemberg till kungadömen och samla sina vasaller och skyddslingar i Rhenförbundet. Preussen satte sig till motvärn, men Napoleon krossade dess berömda armé vid Jena och Auerstädt i oktober 1806. Den preussiske kungen flydde till Königsberg, där han en tid skyddades av den ryska armén, men efter det oavgjorda slaget vid Eylau och segern vid Friedland den 14 juni 1807 tvingades också Alexander underhandla om fred.

•

•Napoleon kom alltså till Tilsit vid Njemen på gränsen mellan Preussen och Ryssland på höjden av sin makt, som Europas härskare - fränsett en faktor: slaget vid Trafalgar i oktober 1805 hade

förstört huvuddelen av de franska och spanska flottorna. Det innebar att en invasion av England inte kom i fråga och det innebar i sin tur att Napoleons herravälde över Europa var hotat. Napoleons motstrategi var ekonomisk krigföring - "havens befriande" kallade han det. Genom kontinentalblockaden, som formellt deklarerades i Berlin i november 1806 skulle engelska varor och engelsk handel utestängas från europeiska hamnar och landet tvingas på knä. I Tilsit försäkrade Napoleon sig om Rysslands och Preussens anslutning, men ännu återstod Portugal, Danmark och Sverige. Portugal anfölls av den franska armén i Spanien och Danmark bytte sida efter det brittiska angreppet på Köpenhamn och den brittiska konfiskeringen av den danska flottan. Återstod Sverige.

•

•Napoleon hade alltså två nära sammanhängande målsättningar i Tilsit: att reglera förhållandet till Ryssland och Preussen samt göra kontinentalblockaden total genom att stänga de sista för brittisk handel öppna hamnarna. Alexander hade helt andra målsättningar, hans prioriteter var Konstantinopel och Donaufurstendömena (Moldau och Valakiet). Napoleon talade stort om ett gemensamt ingripande i Indien, om uppdelningen av Europa i ett östligt och västligt kejsardöme och Rysslands framtid i öst, men var ovillig att avstå från något eller acceptera rysk expansion utan kompensation; med knapp nöd gick han med på att ett stympat Preussen fick bestå som en buffertstat mellan honom och Ryssland, men lämnade kvar en ockupationsstyrka. Samtidigt skapades av Preussens polska besittningar storhertigdömet Warszawa, som kunde tjäna som ett franskt brohuvud mot både Preussen och Ryssland. Den besegrade Alexander fick nöja sig med uppdraget att tvinga Sverige att ansluta sig till kontinentalblockaden.

•

•Finland spelade ingen roll i dessa överläggningar annat än indirekt: som en del av Sverige skulle givetvis också dess hamnar •stängas för briter och en eventuell rysk militär påtryckning på Sverige kunde enbart ske genom Finland. Dylika självklarheter

protokollfördes inte ens i konferensens officiella handlingar eller hemliga överenskommelser. I konferensmaterialet finns inga angivelser om att Finland ens skulle ha diskuterats.

•

•Nederlagen och eftergifterna i Tilsit var oerhört impopulära i rysk opinion, inte minst på grund av den snabba omkastningen från från brittisk till fransk orientering och besvikelsen över att Donaufurstendömena, som stod under rysk ockupation, inte slutgiltigt införlivats med riket. Efter rikets expansion och stärkta internationella ställning under Katarina II hade korsikanen nu förödmjukat riket på slagfältet och omintetgjort de målsättningar som styr utrikespolitiken en längre tid. Man kan inte tala om någon allmän opinion i modern mening i Ryssland vid den här tiden, men vid hovet och i armén förekom en opinionsbildning, som samlade sig kring kejsarens mor och som ansåg att man inte borde ha gett upp och underkastat sig att bli Napoleons hjälpreda i norr. Det var inte bara en fråga om Napoleons makt, utan också om en dragkamp: från fransk sida gjorde man klart att ifall Ryssland inte vidtog åtgärder mot Sverige skulle frågan om Donaufurstendömena inte heller avancera.

•

•Det krig som blev följden var likaså mycket impopulärt i Ryssland. Precis som vinterkriget råkade i skuggan av det stora forsterländska kriget, råkade Finska kriget i skuggan av det stora fosterländska kriget mot Napoleon. Det är påfallande att kriget inte har något riktigt etablerat namn på ryska och i rysk historia, man talar i allmänhet bara om "Kriget 1808-1809", "Finlands förening" med riket; i några sammanhang förekom benämningen "Finländska kriget". Det franska sändebudet i Petersburg, general Caulaincourt rapporterade att opinionen i Petersburg var "prononcerat" emot kriget och att alla blickar var riktade mot Valakiet.

•

•Reaktionerna på erövringen av Finland var negativa, förvärvet uppfattades som en "gåva" av Napoleon, Uppenbarelsebokens vilddjur, och många ansåg att man begått en oförätt mot sin

tidigare allierade Sverige. Den här uppfattningen var tydligen vida spridd också bland vanligt folk. Erik Gustav Ehrsröm var i Moskva som språkstipendiat och blev undan Napoleons angrepp evakuerad till Niznij Novorod där han efter Moskvas brand och mötet mellan Alexander och Bernadotte i Åbo 1812 skrev i sin dagbok:

- Jag har knapt talt med någon, som ej medgifvit det Svenskarne äro ett tappert folk, och som ej med högaktning talat om den olycklige Gustaf Adolf - "Vår Regering gjorde Svenskarne mycket orätt, genom Finlands borttagande" har jag mången gång hört hviskas. - Svenskarnes sista val af Kronprins gjorde ett obehagligt intryck på Ryssarne, ej blott i politiskt afseende, utan äfven, och kanske mera i moraliskt. - "Så vill då ock denna stolta och sjelfständiga Nation böja sig under Napoleons ok" var allmänna rösten. - De sista händelser rättfärdiga Sverige.

- Svenskarna hade visserligen valt en fransk revolutionsmarskalk och Napoleons man till tronföljare, men visade sig ändå ha valt rätt sida till sist.

-

- **Fredrikshamn**

- I freden i Fredrikshamn är kontinentalblockaden central. De två första artiklarna handlar om återställande av fred och sämja, i den tredje lovade konungen av Sverige som ett övertygande vedermäle på landets önskan att upprätta förtroliga förhållanden ansluta sig till "Continental-systemet med de jämkningar som särskildt komma att bestämmas" i förestående underhandlingar mellan Sverige, Frankrike och Danmark. Efter ratifikationen skulle de svenska hamnarna stängas för brittiska såväl krigs- som handelsfartyg. Först fjärde artikeln stipulerar om territorieavträdelser; något Finland nämns inte, utan uppräknade län och Västerbotten till Torne älv avträds. Finland nämns dock i de sammanhang som stadgar om rätt att återvända och förfoga över egendom.

-

- Fredsfördraget höll sig strikt till själva fredstillståndet och vissa likvidationsfrågor, men i övrigt konstaterar fördraget

inlindat att kejsaren redan ordnat relationerna till sina nya undersåtar:

- Sedan Hans Maj:t Kejsaren af Ryssland redan gifwit de ojäfaktigaste bewis af den rättwisa och mildhet, hwarmed Hans Maj:t beslutit att regera öfwer Innewånarne af det Land, Han sig nyligen tillwunnit, i det Han ädelmodigt, sjelfmant och af egen böjelse försäkrat dem om en fri utöfning af deras Religion, af deras egendomsrätt och privilegier; ser Hans Maj:t Konungen af Sverige Hans Maj:t Konungen af Sverige sig dymedelst frikallad ifrån den honom annars heliga plikt, att göra förbehåll härom till sine fordna Undersåtares förmån. (art. VI).

- Artikeln hänvisade till Borgå lantdag och innebar att kejsaren ansåg sig ha reglerat sitt förhållande till sina nya undersåtar bilateralt i Borgå; detta angick inte längre Sverige. Den svenske kungens oförmåga att påverka förloppet sveptes in en förklaring att han på grund av kejsarens ädelmod ansåg sig frikallad från skyldigheter gentemot sina tidigare undersåtar.

-

- Å andra sidan, just för att Tilsit var en besvikelse och impopulärt, var det viktigt för Alexander att visa upp någon vinst för Ryssland av uppgörelsen - kontinentalblockaden gynnade ensidigt Napoleon. Caulaincourt framhöll uttryckligen för Napoleon, att Alexander hade ett behov av att kunna peka på en konkret framgång gentemot dem som förklarade att han blivit lurad i Tilsit - Caulaincourt ville uppenbart kasta Finland som ett "ben" för att tillfredsställa den ryska ministären. Aristokratins och arméns missnöje borde tillfredsställas på Sveriges, inte Turkiets bekostnad.

-

- Det här är bakgrunden till Rumjantsevs kungörelse, som efter en månads krig för omvärlden förkunnade att Finland införlivats med det ryska riket. Nu fanns det ingen återvändo längre. Denna gång avsåg Ryssland alltså inte att dra sig tillbaka efter en ockupation eller enbart nöja sig med en remsa av Finland såsom 1721 och 1743.

-

- Det här scenariot får ohjälpligt Finland att framstå som ett tröstepreis. Det understryks då man bekantar sig med Alexanders yttranden om att man försökte locka honom till "en ödemark, som ingen ville ha". Uttalandet speglar den ryska bilden av Finland som en ödemark bestående av granitklippor och djupa skogar.

-

- Å ena sidan har vi alltså något som ter sig som en tillfällig slump: för kontinentalblockadens skull tvingas Alexander marschera in i Finland som han behåller i brist på bättre. Å andra sidan var Alexanders tal om ödemarker förhandlingstaktik och den ryska erövringen av Finlands sydkust inget plötsligt infall.

-

- Strategiska fördelar**

- Förvärvet av Finland i Fredrikshamn ter sig annorlunda om man placerar in det i en annan lång linje, som kunde kallas frågan om Petersburgs säkerhet: i det perspektivet blir emellertid 1703 viktigare än 1807 eller 1809. Petersburgs grundläggning är i vår del av världen ett av dessa gångjärn, på vilka historien vänder. När den en gång vänt är inget längre som förut. Petersburgs upphöjning till huvudstad och dess snabba tillväxt krävde en växande säkerhetszon. Napoleon talade om att svenska kanoner inte borde få störa damernas nattsömn i Petersburg. Vilken roll denna faktor spelade är oklart, men som Stalin konstaterade 1939 var det för ryska strateger en oacceptabel tanke att en fientlig makt eller en makt som inte bortom varje tvivel och tvekan, ville eller förmådde garantera fred och säkerhet, hade en gräns som löpte så nära Petersburg.

-

- Bara några år efter grundläggningen var den nya rikshuvudstaden Petersburg en geopolitisk realitet som inte kunde lämnas obeaktad, inte av dem som satt i Vinterpalatset och inte heller av dem som satt i Stockholm. P.D.A. Atterbom formulerade den 1844, drygt hundra år efter Petersburgs grundläggning:

- Ty från den stund, då det sistnämnda riket hade sin nya huvudstad belägen rätt invid Finlands gräns, blef den önskan,

att bemäktiga sig detta vid första tjenliga tillfälle, oföränderligt ett af den Ryska Styrelsens hufvudsyften. ... Med få ord: såsnart ett Petersburg låg just vid den vik, som kallas den "finska" blef det för Ryssland en lika stor nödvändighet, att åt svenska sidan erkänna blott Östersjön sjelf för sin naturgräns, som det dessförinnan varit för Sverige, att aldrig låta ett Petersburg uppkomma.

- Den här synen - som vi kanske skulle känna igen som renaste Paasikivi - blev med 1812 års politik med tiden en visdom som svenskarna tillägnade sig i så hög grad att många av dem tvivlade på att Finlands självständighet var möjlig eller om den förverkligades kunde bli bestående. Den tidigare utrikesministern Albert Ehrensverd yttrade 1915:

- Tsar Peters val av huvudstad har gjort det till en livsfråga för det ryska riket att vara herre över den finska viken, Finlands bestående som självständig stat kan vara möjlig först i en värld där lammen och vargarna fredligt beta vid varandra sida.

- Eftersom vegetarianismen inte slagit igenom bland staterna hade Ryssland, åtminstone med Petersburg som huvudstad, och Sverige respektive Finland, motstridiga intressen. Ur ett strategiskt perspektiv var Finland ingalunda en ointressant ödemark. Det insåg man också 1809 i Ryssland. I en tillsvärdare opublicerad uppsats har Osmo Jussila lyft fram en kommentar av generallöjtnant L.I. Golenitsev-Kutuzov, en släkting till den berömde fältmarskalken M.I. Kutuzov, som 1812 ledde den ryska hären vid Borodino och Smolensk. Golenitsev-Kutuzov antecknade i sin dagbok:

- Måndag, 6 september. En stor nyhet. Fred har slutits. En ärorik, hedersam och riktigt nyttig fred. Om de döda visste, vad som sker här, så skulle Peter och Katarina glädja sig då de såg, att deras käraste strävan förverligats - Sverige har reducerats till en nolla. Finlands erövring - är otvivelaktigt det värdefullaste förvärvet sedan intagningen av Krim, därför att Finland är ett gränsland, för att inte tala om att det är värdefullt också i sigt självt.

- Här står vi långt från "värdelösa ödemarker" och en skamlig

territorieutvidgning. Kutuzov representerade tydligen en minoritetsståndpunkt i sin samtid, men det är å andra sidan knappast en tillfällighet att bedömningen gjordes av en högt uppsatt militär, van att tänka i storstrategiska termer. Både svenska ambassadören Curt Stendingk och Caulaincourt - båda generaler - talade i sina rapporter från Petersburg om Finland som något som Ryssland länge drömt om att bemäktiga sig.

•

•1700-talet innebar just på grund av Petersburgs grundläggning en skärpning i kampen om i första hand Finska Viken. De svenska anfallskrigen 1741 och 1788 och Sveaborgs byggande visar detta

•klart. Som den ryske historiern Zlobin skrev ägnade den ryska regeringen under 1700-talet synnerlig uppmärksamhet åt förhållandena mellan Sverige och Ryssland:

•Orsaken dertill var icke Sveriges makt eller omfattningen af handelsförbindelserna mellan de båda temligen fattiga staterna, utan den omständigheten, att rikets nya hufvudstad låg på blott några få versts afstånd från gränsen till den stat, som mer än alla hade lidit af vårt fäderneslands snabba uppblomstring och följaktligen icke kunde hysa vänskapliga känslor mot oss.

•I svensk historieskrivning framställs krigen under 1700-talet, särskilt hattarnas krig, ofta som ömkliga misslyckanden, men särskilt Gustav III:s krig var ett skrämskott eller med Zlobins ord:

•Finlands läge var sådant, att det tycktes skapadt för en fientlig landstigning i afsigt att operera emot St. Petersburg. Napoleon sade med rätta, att Sverige var Rysslands geografiske fiende. År 1788 hade Gustaf den tredje utan understöd af bundsförvandter, förfogande endast öfver Sveriges krafter, icke utan framgång uppehållit ett sjökrig emot oss, och om icke finska adelns motstånd hade hjälpt oss, skulle han hafva kunnat framrycka till sjelfva vår hufvudstad, som då var lemnad utan försvar.

•Befästandet av Kymmenelinjen efter Gustaf III:s krig, en tid under ledning av generalissimus Suvorov själv, visade att Ryssland tog hotet på allvar eller med Zlobins ord:

- Denna lexa fingo vi icke glömma, och då Napoleon inbjöd Hans Majestät att gifva Ryssland en gräns mot Sverige, mera pålitlig än Kymmene-elf, gaf han oss anvisning på en acquisition, mindre lysande än eröfringar i Östern, men nyttigare och till och med nödvändig, och som dess utom kunde stå oss vida billigare.

-

- Finland var kanske ett tröstepris, men ingalunda värdelöst. Ryssland förvärvade inte Finland "in a fit of absentmindedness", som det brittiska imperiet skall ha uppstått, utan för att avlägsna ett svenskt hot och säkra Petersburg. Den ryska krigsplaneringen under 1800-talet utgick från att en angripare, som vid landstigningen kunde ha Sverige i följe, kunde stoppas först vid Helsingfors eller senast vid Viborg. Inlandet ansågs strategiskt ointressant.

-

- Med Finlands sydkust säkrad var Ryssland alltså en tillfredsställd makt, åtminstone fram till Tysklands uppgång i slutet av 1800-talet. Detta och Sveriges "neutralisering" genom 1812 års politik skapade ett gynnsamt utrikespolitiskt klimat för Finland. Ifall Sverige efter 1809 hade fört en revanschistisk politik i likhet med t.ex. Ungerns under mellankrigstiden, hade Finlands 1800-tal sett annorlunda ut.

-

- Den andra förutsättningen för utbyggnaden av Finlands autonomi var att Ryssland inte var en enhetsstat utan ett imperium med sin egen logik och sina sedan länge etablerade mönster för territoriell tillväxt och koptering av nya områdets eliter. Rikets karaktär av konglomeratstat möjliggjorde utbyggnaden av Finlands autonomi på den grund som lagts under sex med Sverige gemensamma sekler. Efter 1809 byggde Finland vidare på denna grund i egen riktning, men det låg ändå mycken sanning i Harald Hjärnes konstaterande i maj 1918 att med Finlands självständighet hade det gamla svenska riket återuppstått eftersom det nu fanns två "svenska" stater vid Östersjön.

-

-

-
- Inlägget bygger på material och studier för en kommande bok om rikssprängningen 1809 och dess följder.